

Božji učitelj

Stane Kregar:

Sv. Dominik Savio, 1950

■ **Milčec Komelj**, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. Deset let je bil predsednik *Slovenske matice*. Je redni član *Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu in častni občan Novega mesta. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov.

Dominik Savio je že kot otrok spoznal življenjski ideal v Jezusu in Mariji in je želel postati svetnik. Zaupal se je duhovnemu učitelju don Bosku, ki mu je predal načela, vodeča k temu idealu. S svojim zgledom jih je oznanjal otroškim vrstnikom in v taki vlogi ga je v letu, ko je bil razglašen za svetnika, za rakovniško romarsko cerkev naslikal Stane Kregar.

Zaradi cerkvenega namena slike se je umetnik postavil v položaj slikarskega pričevalca, ki predoča zamišljeno realnost, naslikano v duhu poetičnega realizma, z vso potrebno opisovalno poučnostjo. V jedru podobe stoječi svetnik kaže proti nebu in hkrati k banderski sliki Marije z Jezuščkom, v desnici pa drži svojo rokopisno izpoved, da je bolje umreti kot grešiti. Okrog nje ga klečijo vrstniki, eden z odprto knjigo in drugi z žogo v rokah, in med njimi ob obredni sveči in z banderom v roki dva ministranta. Medtem ko njihovo klečanje in sklenjene dlani zaznamujejo molitev, je svetnikova stoja, kot razlaga obredne položaje Romano Guardini, izraz tiste oblike spoštovanja do Boga, ki izpričuje dejavnost in čuječnost.

Četudi še otrok, je Dominik Savio naslikan kot učitelj, ki se sklicuje na božje instance in vrstnike usmerja k pogovoru z Bogom. Podobno zravnano je nekoč v otroških letih poučeval tudi svetnikov vzornik Jezus, le da je stal med pismouki v jeruzalemskem templju, medtem ko mladi svetnik govori vrstnikom pred oltarjem v posvečenem krščanskem ambientu. Dečki okrog njega z otroško nedolžnostjo kompozicijsko spominjajo na angele, kakršni se na srednjeveških slikah bolj dvigajo kot prostorsko razmeščajo okrog božjega prestola. Kregar pa je prizor, na katerem je adorantski angel navzoč le v podobi kipa za svetnikom, po-

stavil v pregledno razčlenjen prostor in ga, podobno kot renesančni slikarji, v ospredju naznačil celo s perspektivno poglavlajočim se ornamentalnim tlakom; a v duhu slikarstva, ki ne teži k materialnosti, je ritmično ubrano likovno celoto vendar uravnal v uravnoteženo barvit vzorec. Slikarjeva katehetsko-čustvena zavzetost se pri tem osredotoča na prepričljivo nazornost in harmo-

Tudi če sam učitelj z lastnim delom ne more biti najvišji vzor, lahko postane odločilen kažipot, ki usmerja v pravo, etično utemeljeno smer tudi bolj nadarjene od sebe; omejitve teh smeri pa človeku določa etos humanizma.

nično usklajenost; funkcijo le navideznega modeliranja so prevzeli enakomerno v ploskvah razporejeni arabesko razčlenjeni svetlobni kontrasti, Kregarjeve osebnostne poteze pa se razkrivajo predvsem v blagi stilizaciji in nežnosti tipiziranih obrazov, kar slikarja zbližuje s podobno nežnim Maksimom Sedejem, a nič manj tudi v posvečeni tišini ter spokojni negibnosti, ki jo toplo pozivljajo barvni poudarki.

Umetnik na povojni likovni akademiji kot duhovnik ni mogel postati profesor, a je marsikoga navdušil za umetnost že v sre-

dnji šoli, ko je poučeval v Škofovih zavodih. V nove, modernejši ustvarjalne svetove ga je pred vojno ustvarjalno presadila prav odprtost za duhovnost, s katero se je sprva prepustil nadrealistični fantaziji in se pozneje predal utripajočim abstraktnejšim vizijam. Slika sv. Dominika Savia na vmesni, bolj realistični slogovni stopnji pa predstavlja prikupno kuriozitetu, ob kateri se lahko odpro tudi vprašanja o osebnosti duhovnega učitelja, čigar poslanstvo je pripadlo mladoletnemu dečku, preden je še ne štirinajstleten dokončno, a radostno prestopil v onstranski svet svojega nebeškega Učitelja.

Učiteljeva osebnost s svojo predanostjo išče in posreduje resnico in vzgaja učence v osebnosti. Kot je s sklicevanjem na Angleža Parkerja opozarjal že Karel Osvald, je učitelj, »ki le znanosti vtepa«, rokodelec, »učitelj pa, ki goji značaj, je umetnik«. Tak učitelj že sam po sebi postaja zgled, vendar najbrž ni njegov namen, da bi oblikoval učence po svoji podobi. To gotovo velja vsaj za profesorje na umetnostnih akademijah, saj njihovi učenci ne bi smeli postati neizvirni epigoni, ampak je zanje najvažnejša karizmatičnost učiteljevega duhovnega zgleada, ki stremi k popolnosti. Kot skupen zgled takega oznanjevanja postulatov stoji v zgodovini krščanske kulture Jezus Kristus, ki je bil kot učitelj v življenju obdan z apostoli, ki so v hoji za njim postali njegovi učenci in hkrati učitelji človeštva, pa tudi svetniki. K idealnim vzorom usmerjen človeški učitelj pa je lahko samó posrednik in vratar, ki učencem predvsem odpira oči in duha ter jih oblikuje, s tem da črpa iz svoje srčne pristnosti in ne le iz ozko začrtanih šolskih programov. Njegov učiteljski pomen je v duhovni moči osebnosti, ki naj bi učencem v svetu, ki ga spoznavajo v njegovi dejanskosti, pomagala izoblikovati lastne poglede; ti pa naj bi segali tudi v neznanost, v katero se usmerja zlasti umetnost ustvarjalnih vidcev.

Tudi če sam učitelj z lastnim delom ne more biti najvišji vzor, lahko postane odločilen kažipot, ki usmerja v pravo, etično utemeljeno smer tudi bolj nadarjene od sebe; omejitve teh smeri pa človeku določa etos humanizma. A tudi humanizem je usmerjen k spoznavanju stvarstva, ki presega moč in kompetence človeka, zato naj bi bil idealni človek zasnovan po božji podobi, idealni učitelj pa razpet v sferi

med človeškim in božjim in mu zato, vsaj katoliškemu učitelju, lahko ostaja osnovni zgled samo Jezus Kristus, ki je bil vzornik in cilj tudi vsem svojim svetniškim učencem, torej je v tej luči vsak resnični učitelj tudi apostolski učenec. Sam umetnik kot človek s posebnim ustvarjalnim uvidom je kot od Boga dan kreator imitator Stvarnika in najbrž se je zato Dürer naslikal v kristomorfni podobi. V slovenskem ekspresionističnem slikarstvu pa je v nekdanjem Akademskem domu France Kralj naslikal roke nebeškega vrtnarja, ki uravnavajo krhko »vzljubljeno drevo« kot simbol še vodljivega mladega človeka, medtem ko na drugem od vzgo-

jiteljskih motivov krepke roke nevidnega pedagoga simbolno ukrivljajo še voljno železo. Učiteljske razlagalce umetnin pa je po spominskih pričevanjih imenoval apostole umetnosti že France Stele.

Stane Kregar se je v svetniški lik mladega učenika Dominika Savia tako vživel, da je na rakovniški sliki svoje tedanje upodabljanje realnega življenja sakraliziral in svetnikovo vsakdanjost iz nekdanje realnosti prestavil v svojo sodobnost, saj so dečki iz 19. stoletja s svojimi oblačili naslikani kot slikarjevi sodobniki, medtem ko svetnikova ovratna pentlja izhaja iz romantičnega 19. stoletja. Iz takih osnov

pa je pričel šele pozneje ponovno razkrivati skrivnosti zemeljskega in nebeškega življenja, a ne več opisujoče deklarativno, pač pa vse bolj dematerializirano in poduhovljeno. Dojemljivosti verujočih gledalcev se je približeval z le še povzemajoče nakazano motivno razpoznavnostjo, do kraja pa se je sprostil v avtonomni likovni govorici, ko je v sozvočju z onstransko svetlobo kazal pot k lepoti resnice, zajeti v Bogu, brez motivnih posrednikov, le še skozi simbolne oblike in barve, s katerimi je segel v gledalčeve duhovne in čustvene globine neposredno, kot bi se tudi sam do kraja pretopil v svetniško gesto.